

พิธีดำหัวพระพุทธรูปนาราภรณ์ วัดเจดีย์หลวง

รดดอกกล้วยมหน้าแล้ง
ลมร้อนแรงยามเที่ยง
บ่าย ไบไม่เปลี่ยนสีจากเขียวเป็น
สีเหลือง สีแดง สีส้ม แล้วปลิดใบ
หมุนคว้างร่วงลงสู่พื้นดิน การ
ต่อสู้กับความแห้งแล้งที่กำลังมา
เยือนของต้นไม้ ทั้งใบแก่ลดการ
คายน้ำที่รากดูดขึ้นมาหล่อเลี้ยง
ลำต้นได้น้อยลง สะสมอาหารให้
ใบอ่อนที่กำลังค่อย ๆ ผลิตาน
เติบโตทำหน้าที่หล่อเลี้ยงต้นไม้
หมุนวนเช่นนี้ครั้งแล้วครั้งเล่า
เช่นเดียวกับเทศกาลสงกรานต์
ปีใหม่ของไทยหมุนวนมาถึงอีก
รอบแล้ว

สำหรับผมคนที่มิถันเกิด
ภาคกลางแล้วมามิถันอาศัยใน
ภาคเหนือ ก็จะได้ร่วมสัมผัสถึง
ความแตกต่างของกิจกรรมสำคัญ
ในช่วงวันสงกรานต์ นั่นคือการ
แสดงถึงการเคารพต่อผู้มีคุณ นับ
แต่พระสงฆ์ พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย
ครูบาอาจารย์

รดน้ำดำหัว

กุมิปัญญาพื้นบ้าน

✦ ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ

karn_chotichawan@hotmail.com

ในภาคกลาง อย่างที่บ้านหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี หลังจากทำบุญ
ตักบาตรแล้ว พิธีรดน้ำพระ เริ่มจากการสงน้ำพระพุทธรูปอันเป็นการแสดง
ความเคารพบูชาต่อองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าและพระธรรมคำสั่งสอนของ
พระพุทธองค์ จากนั้นก็สงน้ำหลวงพ่อและพระสงฆ์ในวัดหลวงพ่อกับ
พระสงฆ์นั่งบนเก้าอี้ที่เตรียมไว้ ชาวบ้านเข้าแถวยาวเหยียดพร้อมขันน้ำผสม
น้ำอบน้ำหอม รดน้ำลงที่มือและรดลงบนหลัง ไหล่ กว่าจะครบคนหลวงพ่อ
และพระลูกวัดก็นั่งหนาวสัน แม้จะเป็นช่วงกลางฤดูร้อน

เมื่อสงน้ำพระเสร็จ ลูกหลานก็พากันไปรดน้ำพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ช่วง
ที่ผมพร้อมครอบครัวกลับไปเยี่ยมบ้าน เราเตรียมขันใบใหญ่ใส่น้ำผสมน้ำอบ
ไทยหอมชื่นใจ แล้วเอาดอกมะลิลอยหน้า พร้อมเสื่อคอกกระเช้าตัวหนึ่ง
ผ้าขาวม้าผืนหนึ่ง ไปรดน้ำน้ำเสวยกับน้ำเลี้ยง เราทุกคนเอาขันใบเล็กตักน้ำใน

ขึ้นไปใหญ่รดลงบนมือของน้ำทั้งสอง น้ำก็อวยพรให้ขณะที่รดน้ำ พร้อมทั้งเอาน้ำหอมที่มีไปลูบหน้าและลูบหัว จนครบทุกคน

จากนั้นครอบครัวสุวรรณและครอบครัวนาวิลูกชายของน้ำเสวยกับน้ำเสียงก็มารดน้ำให้พ่อกับแม่พอดีสุวรรณกับนาวิลรดน้ำลงบนมือได้รับคำอวยพร คำสอนมากมาย ผมเห็นน้ำตาของน้ำทั้งสองตอนที่ลูก ๆ เอาน้ำล้างเท้าให้ ผมเองก็กลั้นน้ำตาไม่อยู่กับภาพประทับใจที่อยู่ตรงหน้า

ช่วงสงกรานต์ของภาคกลางอย่างบ้านหนองขาวอยู่ในช่วงสั้น ๆ เพียง 2 วัน ในวันที่ 16-17 เมษายนของทุกปี

ส่วนเทศกาลสงกรานต์ที่เชียงใหม่มีคนล้านนาให้ความสำคัญและมีระยะเวลาที่ยาวกว่าเริ่มตั้งแต่วันที่ 13 เมษายน เป็นวันสังขารล่อง วันที่ 14 เมษายน เป็นวันเนา วันที่ 15 เมษายนเป็นวันพญาวัน วันที่ 16 เมษายนเป็นวันปากปี วันที่ 17 เมษายนเป็นวันปากเดือนมีการเตรียมการทั้งก่อนช่วงเทศกาลและพิธีกรรมต่อเนื่องออกไปรวมแล้วไม่น้อยกว่า 10 วัน

หลังจากทำความสะอาดบ้าน ทานเจดีย์ทราย ทานตุ่งทำบุญตักบาตร สรงน้ำพระพุทธรูป

โดยลำดับแล้ว ชาวบ้านจะมีพิธีดำหัว

คำว่าดำหัวนั้นหมายถึงการสระผม แต่หากพูดถึงพิธีดำหัวนั้นหมายถึงการแสดงความรัก ดั่งเช่นคนที่หายป่วยนำเอาดอกไม้รูปเทียน คำบูชาครู ข้าวของต่าง ๆ และน้ำมันสัปปะยไปดำหัวหมอพื้นบ้านที่มาช่วยดูแลรักษาจนหายป่วย เป็นการเคารพและตอบแทนคุณ

ส่วนพิธีดำหัวในช่วงสงกรานต์นั้นมีส่วนน้อย ทั้งการขอขมาลาโทษและการขอพรจากพ่ออู๋แม่อู๋ คนเฒ่าคนแก่ ครูบาอาจารย์ พระสงฆ์องค์เจ้าอันเป็นที่เคารพนับถือ

พิธีดำหัวของทางเหนือจะเริ่มในวันพญาวัน อันเป็นวันที่สำคัญที่สุด เริ่มจากการร่วมกันไปดำหัวหลวงพ่อที่วัดก่อน จากนั้นจึงไปดำหัวคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน ส่วนวันปากเดือน วันปากปี วันถัด ๆ ไปก็จะมีการ

ดำหัวพระสงฆ์และผู้ทีเคารพนับถือที่อยู่ต่างบ้านออกไป

ในขบวนดำหัวนั้น ต้องเตรียมเครื่องสักการะอันประกอบด้วย พานดอกไม้รูปเทียน ต้นดอก หมากสุ่มหมากเบ็ง สวยหมากสวยพลู ขนม สัมสุก ลูกไม้ ของใช้จำเป็น และที่ขาดไม่ได้คือน้ำมันสัปปะย

น้ำมันสัปปะยนั้นเป็นน้ำที่ใสในสรงหรือขันแล้วแช่ด้วยผักสัปปะยที่ชาวล้านนาถือเป็นสิ่งมงคลที่ขจัดภัยร้ายต่าง ๆ ให้ห่างไกล โดยทั่วไปจะใส่ดอกสารภี ดอกคำฝอยแห้ง และผงขมิ้นที่มีกลิ่นหอม และทำให้น้ำออกสีเหลืองลงไปด้วย

คุณป้านวลสวาท เปาโรหิตย์ จุ่มน้ำมันสัปปะย ขึ้นสระเกล้าดำหัว

เสียงซ้องเสียงกลองดังเป็นจังหวะให้สาวช่างพ้อน และให้บ่าวได้พ้อนดาบพ้อนเชิงเมื่อขบวนดำหัวไปถึงบ้านพ่ออู๋แม่อู๋ ลูกหลาน

ขบวนดำหัว

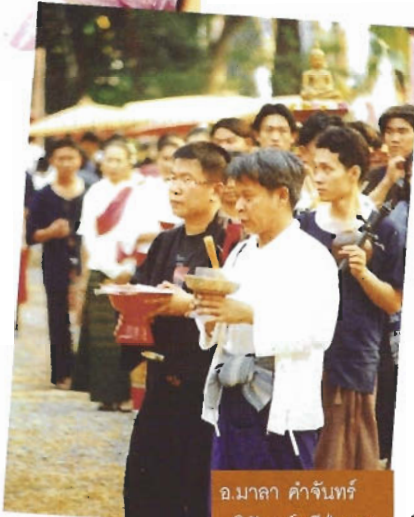
ลูกศิษย์ร่วมพิธีดำหัวพ่อครูแม่ครู

จะนำพานข้าวตอกดอกไม้ รูปเทียน ข้าวของที่เตรียมมาพร้อมด้วยน้ำ ชมื่นส้มป่อยเข้าไปมอบให้ท่านพร้อม กับกล่าว "วันนี้เป็นวันปีใหม่ ลูกหลาน ทั้งหลายได้ร่วมกันมาขอขมา สิ่งใด ที่ได้ล่วงล้ำก้ำเกินทั้งกายกิติ วาจากิติ ใจกิติ ขอให้อโหสิกรรมแก่ผู้เข้า ทั้งหลายด้วยเถิด"

พ่ออู๋แม่อู๋รับข้าวของที่ ลูกหลานนำมามอบให้พร้อมทั้งกล่าว "ปีเก่าก็ล่วงไปแล้วปีใหม่แก้วพญาวันก็มาฮอดมาเดิง ลูกหลานทั้งหลายก็บละเสียดยังฮึด บรีดเสียดยังประเพณี ได้พร้อมใจกันนำมาซึ่งข้าวตอกดอกไม้และลำเทียน ข้าวของอันดีงามหวานหอม มาขอขมาคารวะ สิ่งใดที่ ลูกหลานได้กระทำอันล่วงล้ำก้ำเกินทั้งกายกรรม วชิกรรม มโนกรรม ก็ขออโหสิกรรมให้แก่หมู่เจ้าทั้งหลาย" พร้อมทั้งปันพรให้พันเคราะห์ พันโคก พันโรค พันภัย เสนียด จัญไรให้หนีหาย คิดหมายสิ่งใดก็ขอให้สมความปรารถนา มีร่างกายแข็งแรงอายุมันยืนยาว มีความสุขความเจริญ และจบด้วยคำบาลี "สัพพัตถิโย วิวัชขันตุ สัพพะโรโค วินัสสุคฺคา เต ภวัตตวันตฺราโย สุขี ทีฆายุโก ภว อภิวาหนสฺลิสฺสนิจฺจิง วุฑฒาปจายโน จิตฺตาโร ธัมมา วัฑฒันติ อายุ วัณโณ สุขัง พลัง"

ลูกหลานทุกคนพนมมือรับพรกล่าว 'สาธุ' พร้อม กันเสียงดัง พ่ออู๋แม่อู๋เอามือจุ่มลงในน้ำขมื่นส้มป่อย แล้วนำมาลูบศีรษะ นำข้าวตอกดอกไม้ใส่รวมไว้ในพาน เทน้ำขมื่นส้มป่อยลงในขัน เป็นอันเสร็จพิธี

ขนมจ็อกหรือขนมเทียน ข้าวเกรียบ ถูกลำออกมา ตอนรับขับสู้หมู่ลูกหลานได้กินกันอ้มหน้าสำราญ ด้านบน ก็คุยถามไถ่สารทุกข์สุกดิบ ส่วนด้านล่างซัดสาด ราดรดน้ำ

อ.มาลา คำจันทร์ อ.วิลักษณ์ ศรีป่าขาง นำชาวบ้าน

เย็นกันจนชุ่มฉ่ำ

ดังนั้นเวลาพูดว่าการรดน้ำก็เป็นพิธีแบบภาคกลาง ส่วนคำหวัก็เป็นที่แบบล้านนา แม้จะมีจุดมุ่งหมายคล้ายกัน แต่ในแต่ละท้องถิ่นก็มีแบบแผนที่เป็นเอกลักษณ์ของตน เมื่อใดที่เจ้าเมืองไม่ทำตามจารีตฮึดฮอดของทางล้านนา ผมมักได้ยินเสียงบ่นจากคนท้องถิ่น อยู่เสมอ ๆ

การที่ลูกหลานและคนใน ชุมชนมาทำพิธีดำหัวขอขมาต่อคนเฒ่า คนแก่ การอโหสิกรรมให้กัน ความ โกรธเคือง ชุ่นข้องหมองใจกัน การคิด ไม่ดีต่อกัน ในช่วงตลอดปีที่ผ่านมา ได้ ถูกขจัดออกไปจากใจ และเชื่อม สมานรอยร้าวที่มีต่อกันให้กลับมาดี เช่นเดิม ทำพิธีกรรมเช่นนี้ทุกปี

การขอขมาอภัยและการให้อภัย ซึ่งกันและกันเป็นหลักธรรมสำคัญแห่ง การอยู่ร่วมกันของสังคมไทยมาโดยตลอด

ยิ่งสังคมที่ยื้อแย่งแข่งขัน ทะเลาะเบาะแว้งกันดังเช่น ในปัจจุบัน ความโกรธเคืองหมองใจกันนั้นมามากมาย เหลือเกิน อะไรนิดอะไรหน่อยก็จะฆ่าจะแกงกัน ส่วนหนึ่ง เป็นเพราะสังคมสมัยใหม่ขาดกิจกรรมที่คอยทำหน้าที่ สมานรอยร้าว คอยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคนในสังคม คุณค่าของพิธีรดน้ำ พิธีดำหัว ที่บรรพบุรุษได้ร่วม สร้างสรรค์สืบต่อกันมานี้ ช่วยให้เกิดความรัก ความสามัคคี ในหมู่พี่น้อง คนในชุมชนและคนในสังคม

ปีใหม่ไทยนี้ผมก็ขอชาวไทยร่วมกันขอขมาในสิ่งที่เรา ได้ล่วงล้ำก้ำเกินต่อผู้อื่น และขออโหสิกรรมให้กับผู้ที่ทำให้ เราชุ่นข้องหมองใจ มาร่วมสร้างความรักและเอื้ออาทรต่อกันและกัน

หอศิลป์วัดแควรวมเมืองเชียงใหม่ อาคารศาลากลางเก่าจังหวัด เชียงใหม่ (หลังอนุสาวรีย์สามกษัตริย์) เทศบาลนครเชียงใหม่ กำหนดเปิดให้ประชาชนเข้าชมการแสดงประวัติศาสตร์การสร้าง เมืองเชียงใหม่ การเปลี่ยนแปลงในแต่ละยุค วัฒนธรรมและ ภูมิปัญญาล้านนาในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่วันที่ 10 เมษายน 2545 นี้ เป็นต้นไป ติดต่อขอรายละเอียดได้ที่ โทร. 0-5321-7793